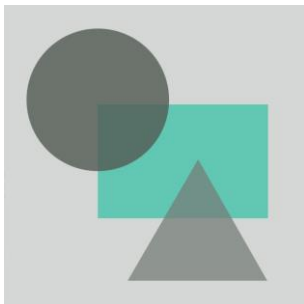

actualització

del document “Criteris per a la construcció de nous edificis per a centres docents públics”

Maig / juny 2019

La millora metodològica i didàctica als centres docents requereix del plantejament d'una nova arquitectura que trenqui amb la rigidesa dels espais, s'obri a la polivalència que els nous mètodes educatius necessiten i s'imbriqui amb el territori. Una arquitectura educativa versàtil i polivalent per construir entorns d'aprenentatge que contribueixin a la millora del sistema educatiu.

Amb aquesta finalitat, el Departament d'Educació de la Generalitat, el Col·legi d'Arquitectes de Catalunya i la Fundació Jaume Bofill organitzen la jornada "Nous espais, nous aprenentatges", celebrada el 15 de març al Paraninfo de la Universitat de Barcelona. La sessió va acollir unes 500 persones, esdevenint un punt de trobada de docents, arquitectes i la resta de la comunitat educativa per repensar conjuntament la transformació d'escoles públiques i instituts.

Després de la jornada, el Departament d'Educació es planteja la revisió del document de criteris de construcció actual amb l'objectiu de disposar d'un document que actualitzi els criteris de construcció i transformació dels espais educatius i potenciï nous espais per a l'aprenentatge.

Per a la redacció d'aquest document serà imprescindible comptar amb la comunitat educativa, el col·lectiu d'arquitectes i altres professionals. A tal efecte es porta a terme un procés de recollida de dades i informació, de diferents blocs temàtics amb els experts i implicats de cada sector.

L'equip redactor (Mariona Genís, David Lladó i Jordi Vivancos) recolzat pels diferents grups de treball, un per a cada àmbit temàtic, i a través de les sessions programades intercanvia coneixement i experiències que es posen al servei de la "revisió".

Les sessions es presenten com una eina per a la recollida i intercanvi d'informació que pugui ser clau en el procés de revisió del document. Les dinàmiques, activitats i format de les sessions es dissenyen d'acord als temes a analitzar, amb l'objectiu d'aportar contingut contrastat per a la redacció del nou document de criteris de construcció. La Fundació Jaume Bofill representada per Mamen Artero d'El globus vermell, serà l'encarregada del disseny de continguts, gestió i conducció d'aquestes sessions.

De forma paral·lela a les sessions de treball, es realitza trobades de petit format per respondre preguntes concretes sobre Gènere, Salut, Participació, Detalls tècnics de funcionament de llicenciacions, Concursos, Adjudicacions, etc.

En el procés participen un centenar de professionals de diferents àmbits relacionats amb el món de l'Educació des de diferents perspectives: a través de la Docència, la Pedagogia, la Psicologia, l'Arquitectura, la Participació, la Permacultura, la Biologia,...

Durant el procés de recollida d'informació i debat, el COAC convoca un concurs d'idees-pòster per a la transformació dels espais educatius adreçat al col·lectiu d'arquitectes. Es presenten 38 propostes d'equips multidisciplinars, que representen unes 150 persones implicades..

Objectiu dels grups de treball:

- Identificar problemàtiques a les quals s'hauria de donar resposta
- Proposar possibles solucions als reptes plantejats
- Identificar referents —professionals i equipaments— que s'hauria de tenir en compte
- Aportar contingut sobre la qüestió a través del debat conjunt

Àmbits temàtics identificats:

- Innovació pedagògica
- Processos de participació aplicats a l'àmbit educatiu
- Renaturalització d'espais educatius
- Transformació d'espais interiors
- Observatori d'experiències més enllà del nostre territori

Sessions realitzades

07.05.19 - **S1** (espais exteriors) Jornada temàtica Fàbrica del Sol+ exposició proj. transformació
14.05.19 - **S2** (pedagogia) Visita Escola Octavio Paz + presentació experts / taula rodona
21.05.19 - **S3** (espais interiors) Visita Institut Martí i Pous + presentació experts / taula rodona
30.05.19 - **S4** (importació idees) Visita Escola Virolai + presentació experts / taula rodona
05.06.19 - **S5** (participació) Visita Escola 30 passos + dinàmica participació
17.06.19 - **S6** (concurs idees) Presentació propostes guanyadores + diàleg obert

Tipologia	Taula rodona + activitat dinamitzada + visita guiada exposició
Lloc	Fàbrica del Sol, Passeig de Salvat Papasseit 1, 08003 Barcelona
Data	7 de maig de 2019
Hora	15:15 - 20:00 h
Experts	Heike Freire, pedagoga Anna Serra, antropòloga Arnau Albert, Departament d'Educació Tato Peña, AGRhumus Oriol Ferrando, PermaculturaActiva Alessandro Ardivini, Permacultura Barcelona Julio Cantos, Permamed Aline Van Moerbeke, Permamed Joan Colin, Art amb caliu Juan Pedro Franco, Permacultura Íbera Carme Cols, El Nou Safareig Pitu Fernández, El Nou Safareig
Convocats	Chiara Buffa, Carolyn Daher, Txell Fontanet, Anna Moreno, Mireia Pou, Isabel Trias, equip motor (Mariona Genís, Marta Hernández, David Lladó, Maite Mínguez i Jordi Vivancos)
Assistents	73

Els dies 7 i 8 de maig se celebra les "[III Jornades de Renaturalització d'Espais Educatius](#)", que són un punt de trobada per a escoles i professionals del món de la Pedagogia, l'Arquitectura, l'Ecologia, la Permacultura, etc., que estan treballant en la transformació dels espais exteriors dels centres educatius.

El primer dia d'aquestes jornades pretén exposar algunes bases científiques i pedagògiques que justifiquin la introducció de la natura en els centres escolars i presentar la Permacultura com a una eina de disseny per a la implementació d'aquests nous espais; si es té en compte els efectes que el canvi climàtic comportarà i la necessitat d'incrementar la biodiversitat a les ciutats, les raons per a la renaturalització van més enllà de la Pedagogia.

A banda, dins de les jornades, hi ha un espai expositiu amb exemples de transformació d'espais exteriors de centres educatius de tota la Península, on docents experts en la matèria donaran a conèixer els punts més destacats dels processos que han viscut.

ESCALETA SESSIÓ

15:15 Inici

15:30 Taula rodona: Fonaments pedagògics i físics de la renaturalització dels espais educatius
Heike Freire, Anna Serra, Arnau Albert

17:00 Taula rodona: La Permacultura com a eina de disseny al servei de l'Educació
Oriol Ferrando, Tato Peña, Aline Van Moerbeke i Julio Cantos

18:00 Connexions i disseny col·laboratiu a l'escola (activitat dinamitzada)
Alessandro Ardivini, Julio Cantos, Joan Colin, Oriol Ferrando, Juan Pedro Franco, Tato Peña, Mandy Merklein, Aline Van Moerbeke

19:00 Comunitats i espais en transformació (visita guiada exposició)

OBJECTIUS

- Naturalització d'espais exteriors
- Espais saludables

DESENVOLUPAMENT

Fonaments pedagògics i físics de la renaturalització dels espais educatius

Connexions entre natura i educació

Heike Freire, pedagoga

<https://www.heikefreire.com>

Infància, natura i educació són conceptes que, relacionats entre sí, són presos cada cop més seriosament pel conjunt de la societat i no només pels especialistes; cada cop es dóna més importància a establir vincles amb la natura des de la infància, en el dia a dia i en el joc —encara que s'està lluny de les 3 o 4 hores que s'hauria de passar a l'aire lliure diàriament.

Renaturalitzar l'escola és equivalent a dignificar l'escola i la infància.

Si es transforma l'escola, es transforma l'Educació en sí.

S'ha de posar èmfasi en les persones, el canvi és per a elles.

Els mestres han de formar-se a partir d'una perspectiva ambiental.

En un procés de transformació d'un pati s'hauria de:

- Fugir de les solucions ràpides o *quick fix*; els plantejaments de canvi no poden ser abordats com a problemes tècnics, p. ex., posar jardineres, bancs, espais en ombra,...
- Buscar punts de vista *biofílics* i *sistèmics*; en transformar un pati aquest no pot ser entès aïlladament de l'escola, s'ha d'actuar globalment pensant més enllà d'aquest.
- Implicar els equips docents des del primer moment.

Observacions sobre la transformació d'espais de joc

Anna Serra, antropòloga

[Sorra fina : variacions en la cultura dels infants de 3 a 6 anys en el temps de pati de tres escoles catalanes / tesi doctoral presentada per: Anna Serra i Garcia; directors: Aurora González Echevarría i Pepi Soto Marata](#)

L'Anna Serra remarca la importància d'adoptar una actitud neutra en les primeres setmanes d'observació / actuació en l'àmbit dels infants per afavorir que el seu comportament no variï respecte a aquell que tindrien sense la presència d'un adult.

A la seva tesi *Sorra fina* analitza les variacions en la cultura dels infants de 3 a 6 anys en el seu temps de pati, de tres escoles catalanes de perfils socioeconòmics mig-alt, mig i mig-baix. Va concloure que tot i que aquestes presentaven punts en comú, hi havia diferències destacables en la tipologia dels jocs que practicaven els infants d'un centre i un altre i diferències també a l'hora d'abordar conflictes:

- Escola concertada:
 - Infants generaven especialment jocs de fantasia i ficció.
 - A l'hora de resoldre conflictes, mostraven una menor capacitat de resoldre les desavinences amb els companys, d'empatitzar amb el grup i d'acceptar la frustració.
- Resta d'escoles (perfils mig i mig-baix):
 - Infants generaven especialment jocs sensoriomotors.
 - En situacions de desacord, menys freqüents que en el centre concertat, treballaven conjuntament pel benestar del grup.

D'altra banda, l'Anna Serra explica també que, 10 anys més tard, ha treballat de nou en una de les escoles analitzades en la seva tesi, matisant que en aquest temps aquesta escola no ha vist el seu pati transformat. En aquest temps sí que ha canviat, per això, la tipologia dels jocs dels infants—s'ha reduït els jocs simbòlics i els de construcció—, la capacitat d'aquests de relacionar-se i la curiositat d'aquests pel joc —amb gran alarma explica que un grup d'uns 20 infants de l'escola ja no té interès en sortir al pati, potser com a conseqüència dels hàbits de vida sedentària generalitzats.

En l'últim tram de la seva intervenció i després d'explicar la seva experiència en aquests centres i fer referència a un estudi realitzat a 59 escoles del Canadà [Dyment, J.E. i Bell, A.C. (2008)], apunta que en la transformació d'un pati en espai verd s'hauria de:

- Introduir elements naturals; perquè ofereixen reptes constants i jocs menys tancats.
- Facilitar el moviment dels infants en el disseny dels nous espais, però sobretot i més important, dissenyar espais on els infants puguin aprendre, imaginar, crear i relacionar-se.

Revisió de les normatives d'infraestructura escolar

Arnau Albert, Departament d'Educació

L'Arnau Albert explica que el Departament d'Educació és conscient de què la transformació dels patis és una demanda que ha d'abordar amb urgència i de què la normativa i els sistemes de disseny actuals són massa rígids i han quedat obsolets. Precisa que el Departament d'Educació no disposa d'una partida pressupostària addicional per establir aquest canvi de model a l'escoles, però que està treballant sobre el model actual per actualitzar-lo.

Com s'està canviant aquesta situació / com s'hauria de canviar?

- Establir criteris pedagògics i educatius oberts; la normativa ha d'estar viva, ha de ser susceptible de ser canviada.
- Implicant els equips docents des de les primeres fases de disseny.
- Garantint que tota transformació obeeix a criteris o necessitats pedagògiques i no a corrents o voluntats estètiques.

Què és l'escola i cap a on va?

- És un lloc d'aprenentatge, però també de cohesió social, que hauria d'estar a disposició de la ciutadania més enllà de l'horari escolar (biblioteca municipal, patis oberts,...).
- Va cap a espais més diàfans i polivalents.
- S'hauria de revisar tots els seus espais relacionals.

Torn obert de paraula

Moderadora: Mamen Artero, El globus vermell

Fila zero:

Maite Mínguez, Cap del Servei de gestió de Construccions Escolars del Dept. d'Educació

Mariona Genís, Gredits

Mireia Pou, Escoles+Sostenibles

Qüestions plantejades als ponents i als participants: (Pregunta / resposta)

- Encara que el Departament d'Educació no disposi de més recursos, hauria de ser capaç d'establir un canvi de model a les escoles endreçant els recursos de què disposa actualment.
- Si el Departament d'Educació no disposa de més recursos, l'Administració hauria d'abordar aquest canvi des d'altres departaments, p. ex., des del Departament de Salut. Els beneficis d'un pati més verd van més enllà de l'escola i pensar i treballar des d'una mirada més àmplia és necessari.
- Atès que els beneficis d'espais més verds a les escoles són clars, no hauria de garantir el Departament d'Educació que, amb independència dels recursos econòmics o de la motivació dels equips de docents /de la comunitat educativa, totes les escoles tinguessin accés a transformar el seu pati? Que hi hagi escoles que no puguin transformar-lo, genera desigualtat entre escoles, i el Departament d'Educació hauria de vetllar per a què això no passi, especialment en els entorns més desafavorits.
- Per tal de què infants, mestres i famílies puguin participar de projectes educatius que treballin amb la natura, el Departament d'Educació hauria d'impulsar que els seus docents es formin en el coneixement d'aquesta.
- Quines són les claus per a què una escola que ha canviat (el seu pati) a nivell físic i pedagògic continuï amb aquest canvi? *Que tingui darrere la comunitat educativa implicada.*
- Si es duu a terme un procés de transformació d'un pati, qui n'ha de fer el manteniment? *Atès que els espais naturals són espais vius, en constant evolució, tota l'escola ha de tenir-ne cura. Si a més aquests espais són oberts, també haurà de tenir-ne cura la societat i les administracions locals, a banda del Departament d'Educació.*
- Si es duu a terme un procés de transformació d'un pati, qui avalua què s'ha fet bé i què s'ha fet malament? Plans d'implementació, manteniment i avaluació són imprescindibles en tot procés de transformació.
- A la nova normativa d'infraestructura escolar es podrà consultar casos d'èxit de transformació de patis / bones experiències? *Hi ha la voluntat de què la nova normativa abandoni les pautes de disseny / dibuixos que fins ara tenia i que passi a recollir propostes i/o fotografies de diferents solucions adoptades a un mateix problema.*
- (En relació a la tesi de l'Anna Serra) Per què els infants juguen cada cop més a jocs menys diversos i han perdut capacitat de relacionar-se? *Els hàbits de vida sedentària i la presència de les noves tecnologies disminueixen el contacte dels infants amb la natura, cosa que comporta la pèrdua progressiva d'alguns instints, la connexió amb els altres i, fins i tot, el desenvolupament correcte d'algunes funcions i òrgans. Que els infants tinguin diàriament contacte amb la natura és cabdal per a què això no passi.*

La permacultura com a eina de disseny al servei de l'educació

Què és permacultura?

Oriol Ferrando, PermaculturaActiva

<http://www.permaculturactiva.com>

L'Oriol Ferrando explica què és i quin és l'origen de la permacultura. En parlar de les seves 3 ètiques i dels seus principis destaca l' *observació* com a una de les fases del disseny més importants —fase que la permacultura té en compte.

Fa referència també a com d'important és d'adoptar plans de manteniment i d'avaluació en els processos de transformació i explica l'experiència d'un projecte que va desenvolupar com a permacultor a una escola de l'Eixample Esquerre de Barcelona.

Bases de la permacultura social

Tato Peña, AGRhumus

<http://www.agrhumus.com>

El Tato Peña aprofundeix en els aspectes més socials de la permacultura i, com ja feien els *sistemes integrats*, explica com la permacultura busca el *desenvolupament local* i la *riquesa de les petites comunitats* amb el propòsit que aquests s'estenguin globalment i fent front als models d'explotació i de desigualtat actuals.

Aportacions de la permacultura a l'àmbit educatiu

Aline Van Moerbeke i Julio Cantos, PermaMed

<https://permamed.org>

L'Aline Van Moerbeke i el Julio Cantos expliquen com PermaMed promou des de fa anys el sistema de disseny que ofereix la permacultura. Expliquen les seves experiències que han dut a terme principalment a les Illes Balears, que han desenvolupat amb diferents col·lectius de persones: adults, infants, persones amb diversitat funcional, etc.

Connexions i disseny col·laboratiu a l'escola

La intenció d'aquesta activitat és que els i les participants acabin amb idees i inspiracions d'accions que es poden dur a terme en la transformació de les seves escoles. S'utilitzarà 2 eines de disseny per acostar els participants a com de valuós és dissenyar des de la mirada de la permacultura. Aquestes eines de disseny són:

1. Xarxa de connexions
2. Principis de Permacultura de David Holmgren

Presentació general

Primer de tot, es fa una petita introducció dels objectius de la sessió, que seran compartir coneixements i sortir amb idees i solucions per fer una transició cap a escoles més regeneratives, sostenibles i resilients davant la situació que planteja el canvi climàtic actualment.

Posteriorment, es fa una molt breu ronda de presentació personal per conèixer-se; cada participant diu el seu nom, d'on ve i quina connexió té amb l'àmbit educatiu.

Després es presenta la dinàmica de la xarxa de connexions, que servirà per analitzar les connexions entre els elements que es vol introduir en el disseny de transformació d'un espai educatiu escolar.

1. Xarxa de Connexions

- Cada participant té una targeta amb un element particular.
- Tots els participants es col·loquen en cercle i el dinamitzador treu un cabdell de llana.
- Comença un dels elements —si pot ser l'*aula*— amb el cabdell a la mà i aquest tira el cabdell a qualsevol altre element amb el qual troba una connexió. Aquest *nou* element passa el cabdell a un altre element i així successivament —passant sempre el cabdell per sobre de les cruïlles existents i explicant seva connexió—. Entre tots es va narrant una possible història i alhora es va formant una xarxa de connexions on surten possibles accions que es pot prendre.
- Un cop transcorreguts uns 10 minuts, es mira quins elements estan més connectats i què passaria si un d'aquests elements desaparegués —que altres elements perdrien força o es desconnectarien.

La dinàmica és per utilitzar com a eina d'anàlisi per a un disseny de permacultura, veure quins elements estan més connectats amb altres, quins són més rellevants i quines idees d'accions o activitats poden sortir en pensar en la relació entre elements.

Es parla que la permacultura té una gran varietat d'eines d'anàlisi i de què moltes com aquesta són per veure les connexions que hi ha entre els elements d'un sistema, per entendre millor quina hauria de ser la seva ubicació i rellevància. Es posa l'accent entre la connexió que hi ha entre l'interior de l'escola i l'exterior que l'envolta, per a un pensament sistèmic holístic integrat amb l'entorn.

Els elements per a la xarxa seran:

- Aula
- Hort
- Menjador
- Hivernacle
- Famílies
- Compost
- Veïnes
- Comerç del barri
- Font del pati
- Llavors
- Altres escoles

2. Principis de Permacultura de David Holmgren

Aquesta és la fase on es pot compartir les idees per actuar en la regeneració de les nostres escoles.

Per començar, s'introdueix molt breument els 12 principis de Permacultura de David Holmgren i com s'utilitzen per dissenyar amb la permacultura.

Es fa dos grups i se'ls dona 6 principis a cadascun, demanant als i les participants que, en referència a cada principi, facin una llista d'accions que poden implantar-se per canviar l'espai escolar en qualsevol aspecte: físic, mental, legislatiu, curricular,...

Un cop transcorreguts els 15 minuts per redactar les accions, es comparteix amb el resta del grup i es debat quins són realistes, rellevants, etc. i de quina manera es podria superar els reptes que apareixen per implementar-les.

Es pregunta als i les participants i professionals que puguin contestar o donar recursos per solucionar els reptes sorgits i s'anima a compartir contactes per seguir-hi treballant.

Comunitats i espais en transformació

Carme Cols i Pitu Fernández, El Nou Safareig

<https://elnousafareig.org>

La Carme Cols i el Pitu Fernández de El Nou Safareig, que han comissariat l'exposició que acompanya les Jornades, expliquen quins 10 projectes de transformació de patis escolars s'ha seleccionat per l'exposició i per què i parlen també de la seva experiència com a acompanyants de comunitats educatives en transformació.

Al final de la seva explicació hi ha un breu debat sobre com de perdudes estan les escoles quan volen iniciar un procés d'aquestes característiques i la Carme Cols les anima a treballar activament entre infants-mestres-famílies i amb la comunitat del seu entorn.

Tipologia	Visita-diàleg + activitat dinamitzada + diàleg obert
Lloc	Escola Octavio Paz, Carrer de Mallorca 657, 08027 Barcelona
Data	14 de maig de 2019
Hora	15:00 - 19:30 h
Experts	Xavier López, director de l'Escola Octavio Paz de Barcelona César Coll, catedr. Psico. Evolutiva i de l'Educació de la Univ. de Barcelona Coral Regí, directora de l'Escola Virolai de Barcelona
Convocats	Ramon Grau, Joan Gamero Gómez, Gino Ferri, Sergi del Moral, Susanna Soler, Teresa Bardera, Ester Forné, Bet Cantallops, Ruben Pineda, Antoni Garcia, Equip motor
Assistents	Elisabet Cantallops, arquitecta Teresa Bardera, mestra d'Educació Infantil Joan Gamero, pedagog Ruben Pineda, arquitecte mestre de Primària / Secundària Equip motor (Mariona Genís, David Lladó, Arnau Albert, Marta Hernández)

La sessió pretén recollir l'experiència i expertesa dels assistents en l'àmbit pedagògic. Les diferents mirades pedagògiques i reformulacions dels projectes educatius dels centres comporten repensar els espais, adequant el continent amplis continguts.

La sessió es divideix en dues parts ben diferenciades, una primera de treball en grup amb visita al centre inclosa i una altra de lliure assistència amb temàtica específica.

ESCALETA SESSIÓ

- 15:00** Visita-diàleg de l'escola a càrrec de Xavier López
- 16:30** Conversa amb Coral Regí i César Coll
- 17:45** Pausa-café
- 18:00** Diàleg obert sobre la "Personalització de l'aprenentatge" ([+info](#))

QÜESTIONS

- Conèixer diferents mirades pedagògiques per veure com poden influir-hi els espais.
- Tractar la dificultat que suposa no fer espais hipervinculats a un tipus de pedagogia.
- Particularitats de les diferents etapes educatives en relació als espais.

DESENVOLUPAMENT

Abans de començar la sessió la Mariona Genís parla de la visita que van fer a l'espai *Learnlife* al carrer Enric Granados de Barcelona, un centre que ofereix diferents cursos educatius i que entén que la formació d'una persona no ha d'acabar a la seva etapa escolar, sinó continuar tota la vida.

Explica també com aquest centre està impulsant un projecte de 24.000 m² a Hamburg amb un programa que barrejarà diferents grups d'edat: escola, centre cívic, espai per a gent gran,...

Comença la sessió i el Xavier López, a través d'un recorregut per l'escola de la qual és director, explica com aquesta s'ha transformat en els últims anys tan a nivell físic com pedagògic i que aquest procés de transformació s'ha fet de manera autodidacte i gràcies a la implicació de tota la comunitat educativa i el suport econòmic d'alguns premis que com a centre han rebut. Explica:

"L'escola ha repensat la seva línia pedagògica i vol fomentar cada dia més les relacions entre persones i el treball en xarxa; compartint experiències s'arriba de manera més ràpida als continguts".

"L'escola dóna molta importància a l'Art perquè aquest desperta preguntes entre els infants i mestres i és un camp molt ampli per poder aprendre".

Explica que actualment l'Ocatvio Paz (OP) treballa un mateix *tema* durant tot el curs —aquest any, el *Cinema*— i que aquest tema, que proposa l'equip de mestres, es treballa des de totes les matèries i des de tots els cursos. Els diferents grups d'edat es barregen en alguns moments dins de l'escola, actualment, per *cicles*, però en el futur es vol que ho facin per *comunitats*: "Si l'escola ha de ser un reflex de la vida i en aquesta no s'està classificat per edats, a l'escola tampoc no se n'ha d'estar".

"Per a què l'escola sigui més inclusiva i atengui a les especificitats de cadascú, a més, la ràtio alumnes/mestre ha de disminuir."

"L'equip de mestres ha estat clau per transformar la manera de fer de l'escola. Els infants tenen un mestre tutor o referent, però els mestres especialistes participen activament en el procés de canvi engegat; les matèries no són compartiments estancs, es treballa de manera globalitzada. Els mestres dediquen, a més, 2 hores setmanals a formar-se".

"Tota l'escola són espais d'aprenentatge". Es visita:

- El teatre - menjador, que pot ser polivalent gràcies als mobiliari mòbil del qual disposa, que és de Mirplay (<https://mirplayschool.com>).
- El pati, on recentment s'ha inaugurat un mur pintat en col·laboració amb l'Escola Massana i que és més que un espai d'esbarjo; en ell s'hi fan diferents *capses d'aprenentatge*.
- Diferents ambients de l'escola.
- Les aules d'Educació Infantil, on es van suprimir les portes que separaven aquestes del passadís.
- Les terrasses.
- Espais de treball individual i de treball en grup.
- La biblioteca, que van traslladar a un dels passadissos del centre i és ara un lloc obert i més accessible.
- Les aules d'Educació Primària.
- L'àgora.

La gran majoria d'aquests espais tenen llum natural, són càlids i tenen molts elements de fusta —un avi fuster treballa pràcticament diàriament a l'escola.

S'acaba el recorregut pel centre i comença la sessió de treball on, al voltant de les 3 qüestions plantejades, es debat que:

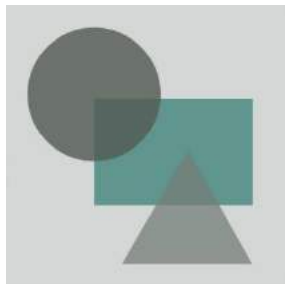
- Tots els espais han de ser entesos com a espais d'aprenentatge i com a espais que compartiran els infants, les famílies, etc.
- Tots els espais han de ser *càlids* i *acollidors* i s'ha d'evitar la uniformitat; els infants aprenen més ràpidament si es troben a gust en els espais on ho fan.
Relacionat amb això, s'ha de deixar que els infants decideixin què és *acollidor* o *amorós* per a ells; això no sempre coincidirà amb la visió dels adults o amb la visió d'altres infants.
A banda, per a què els espais siguin *amorosos*, s'haurà de dignificar aquells que no ho siguin i transmetre als infants (i adults) com d'important és tenir cura i respecte dels espais.
- Tots els espais han de ser identificables pels infants com a propis més enllà de *la-meva-classe*: si tots els espais són espais d'aprenentatge, diferents espais i racons compartits han de poder ser *referents* pels infants dins d'un *tot*, dins l'escola.
- Els espais de Secundària han de ser objecte d'una profunda revisió: seran espais diferents als de Primària, però han d'anar més enllà de ser espais *segurs* i *resistents* on s'imparteixen classes magistrals, els espais de Secundària també han de ser *càlids* i *acollidors*.

- Els espais com els despatxos i els departaments també han de ser revisats: si es tendeix a models on els mestres de diferents especialitats comparteixen cada cop més les matèries que imparteixen, quin sentit tenen les superfícies que ocupen despatxos i departaments dins de l'escola quan no es relacionen entre sí?
- Si la normativa que ara es revisa vol deixar la definició dels espais el més oberta possible per a què cada escola, en funció de la seva línia pedagògica, els acabi de definir, és a dir, establir condicions, però no determinar-ne l'ús, s'haurà de formar el professorat en temes de disseny i seguretat: la normativa que ara es revisa podrà ser oberta en la definició dels espais, però sempre haurà de garantir els requisits d'accessibilitat i de seguretat en cas d'incendi, qüestions sobre les quals el professorat ha de tenir uns coneixements mínims.
- L'escola ha de deixar de ser un lloc tancat en sí mateix, ha d'obrir-se i nodrir-se de la comunitat que l'envolta; els espais educatius van més enllà de l'escola.
Per facilitar que això passi, l'administració local podria posar en contacte aquelles escoles que busquin col·laborar amb entitats fora de l'escola i viceversa.

La sessió de treball acaba al voltant de les 18:00 hores. En ella s'ha debatut àmpliament com han de ser els espais educatius des d'un punt de vista arquitectònic, però potser, pel decurs i perfil dels assistents a la sessió, ha faltat aprofundir en com han de ser des d'un punt de vista pedagògic.

Comença l'activitat programada per la F. Bofill a la sala polivalent de l'escola. Diàleg obert sobre la "Personalització de l'aprenentatge" ([+info](#)), per a qui no va poder assistir podeu veure el vídeo de la sessió [aquí](#).

Tipologia	Visita-diàleg + xerrada amb experts + activitat dinamitzada
Lloc	Institut Martí Pous, Carrer de Sant Adrià 20, 08030 Barcelona
Data	21 de maig de 2019
Hora	16:00 - 19:00 h
Experts	Neus Agut, directora de l'Institut Martí Pous Elena Ferro, professora de l'Institut Martí Pous Guillermo Bautista, dir. del Màster de Formació del Professorat de la Univ. Oberta de Catalunya i coordinador del projecte " Smart classroom " Montserrat Pedreira, mestra Educació Infantil i dir. d'Educació Infantil a la Universitat de Manresa i directora i creadora del " Lab 0_6 "
Convocats	Antoni Aparicio, Agnès Barba, Clara Caso, Anna Escofet, Fanny Figueres, Montserrat Martí, Núria Martínez, Maria Masjuan, Anna Maria Pérez, Laura Plana, Benedetta Rodeghiero, Iolanda Salamanca, Pau Saura, Paola Soggia, Francesc Solans, Sílvia Zurita, equip motor
Assistents	Antoni Aparicio, professor de l'Institut Joaquina Pla i Farreras Agnès Barba, directora de l'Escola dels Encants Núria Ivern, subdir. gral. de Construccions, Manteniment i Equipaments de Centres Públics del Departament d'Educació Laura Melchor, M. i Serveis Generals d'Eq. educatius del Dept. d'Educació Margarita Pablo, cap secció Supervisió de Projectes del Dept. d'Educació Anna Maria Pérez, assessora tècnica del Departament d'Educació Maria Masjuan, tècnica docent de l'Àrea Tac del Departament d'Educació Maite Mínguez, cap Servei Gestió de Constr. Escolars del Dept. d'Educació Laura Plana, cap Servei de Gestió d'Inversions del Departament d'Educació Benedetta Rodeghiero, arquitecta al despatx Lemur Oriol Pons, arquitecte i investigador post-doctoral sobre estructures, impacte ambiental, pedagogia, elements de façana,... Pau Sala, Àrea Tac del Departament d'Educació Mariona Solé, cap secció d'Equipaments educatius del Dept. d'Educació Sílvia Zurita, professora de l'Institut Tordària i coordinadora de formació del programa "Magnet" Equip motor (Mariona Genís, David Lladó, Marta Hernández, Maite Mínguez, Mrgarita de Pablo)

Com i quant la caixa s'ha d'adequar al contingut? I, si deixem de parlar d'aules per parlar d'espais però, com han de ser aquests espais?

El ventall d'experiències, estudis, proves, i transformacions realitzats és ampli i divers. Compartir experiències per construir de noves serà un dels objectius d'aquesta sessió.

La sessió es divideix en dues parts diferenciades: la primera, que consistirà en una visita del centre acompanyats pels seus usuaris i la segona, en qual a través d'una activitat dirigida i aprofitant la presència d'un número considerable d'assistents, s'intentarà extreure conclusions consensuades entre tots.

ESCALETA SESSIÓ

16:00 Visita-diàleg de l'escola a càrrec de Neus Agut i Elena Ferro.

17:00 Pausa-cafè

17:30 Diàleg obert "teixint idees", amb Guillermo Bautista i Montserrat Pedreira

QÜESTIONS

- Reptes de confort davant d'altres maneres d'usar els espais, p. ex., amb l'acústica.
- Espais saludables
- Espais i integració: com afecta l'organització de l'espai a la gent amb diversitat funcional i cognitiva?
- Espais i gènere.

DESENVOLUPAMENT

Comença la sessió amb una visita a l'edifici que l'Institut ha inaugurat fa poc, que era una fàbrica de filatures dins del recinte de la Fabra i Coats. La Neus Agut, la seva directora, explica algunes de les decisions preses pels arquitectes durant l'adequació de l'edifici, quins elements se n'han conservat i es visita:

- El vestíbul, un espai obert i ampli, que dona accés als aularis del pis de dalt i a l'espai polivalent utilitzat com a auditori / gimnàs.
- L'auditori / gimnàs, que l'Institut utilitza de vegades com a dos espais separats i que pot ser polivalent gràcies a què, a banda d'unes grades i un escenari, no hi té mobiliari fix instal·lat.
(La Neus Agut explica també que l'any que ve n'utilitzaran una part com a cantina.).
- La sala de professors i la zona de les sales de visita.
- El passadís de les aules de 1r i 2n de Secundària, molt ampli i amb llum natural, però amb poca relació amb les aules.
- Les aules de 1r i 2n de Secundària.
- El passadís i les aules del segon pis, utilitzades també per 1r i 2n de Secundària —inaugurat el curs 2017-18, l'Institut només té dos cursos en funcionament.
- Les aules del tercer pis o les golfes, utilitzades a les assignatures de música i d'educació visual i plàstica.

El pati de l'Institut no es visita perquè encara està en construcció.

Tot i que la gran majoria dels espais visitats tenen molta qualitat arquitectònica i ambiental, per les seves dimensions i volum i la presència de llum natural i materials nobles i càlids, durant la visita es debat que les obres d'adequació haurien d'haver tingut més en compte aspectes pedagògics atès que l'Institut pràcticament no ha intervingut en el procés de disseny i que demandes que ha fet, com la possibilitat d'ajuntar aules, no han estat pràcticament satisfetes, per raons pressupostàries.

Per què s'ha optat pels revestiments aparentment cars dels passadissos o pels absorbents acústics de l'auditori / gimnàs i no s'ha prioritzat les demandes de l'Institut?

Durant la visita es debat també què fa l'Institut per evitar que els alumnes surtin al carrer —l'edifici no està envoltat per una tanca perimetral— i quin serà el possible futur del pati —d'aspecte aparentment dur.

S'acaba el recorregut pel centre i comença la sessió de treball que consistirà en la intervenció de dos dels experts i un debat final:

Guillermo Bautista,

dir. del Màster de Formació del Professorat de la Univ. Oberta de Catalunya i
coordinador del projecte "[Smart classroom](#)"

A l'hora d'aproximar-se al disseny d'espais d'aprenentatge, el projecte "Smart classroom", que porta 2 anys desenvolupant-se i que compta amb investigadors de diferents universitats, té en compte:

- Com diu la Ciència que aprenem.
- La necessitat de millorar l'experiència d'aprenentatge i l'estada a l'escola, el benestar.
- Dissenyar l'espai a partir d'evidències científiques, p. ex., què és millor pel desenvolupament cognitiu, etc.
- Dissenyar a través de processos participatius o amb innovacions *bottom-up* ("de dalt a baix").

"Smart classroom" es divideix / s'ha dividit en dues fases:

- Una primera, on:
 - S'ha recollit les experiències dels seus investigadors com a docents sobre els espais d'aprenentatge;
 - s'ha recollit la percepció d'altre professorat a través de qüestionaris;
 - s'ha visitat diferents centres;
 - s'ha contrastat les dades recollides amb la realitat observada.
- Una segona, on:
 - S'ha implementat prototips d'aula a centres públics sense interrompre el seu dia-a-dia.—fins ara el projecte s'ha implementat a 3 centres de Primària i a 2 de Secundària, alguns dels quals han signat convenis per seguir fent una recerca més profunda sobre els seus espais —el *feedback* o retorn que han obtingut fins al moment és *bàsic*.

Amb "Smart classroom" s'ha constatat o observat que:

- El disseny dels espais educatius actuals respon la majoria de vegades a solucions assumides i no se centra en la funcionalitat o el benestar de les persones.
- Quan el Claustre intervé en el disseny de nous espais d'aprenentatge —havent-hi reflexionat prèviament i havent rebut formació per part d'experts—, es produeixen més casos d'èxit.

- Les solucions no són úniques: hi ha tants possibles *bons* dissenys d'espais d'aprenentatge, com projectes educatius.
- Un bon disseny d'espai d'aprenentatge ha de fàcilment possibilitar qualsevol necessitat pedagògica.
- Encara que es tendeix a espais molt *zonificats*, els bons dissenys han de possibilitar *qualsevol-activitat-a-tot-arreu*.
- La Tecnologia ha d'estar present en el disseny, però no de manera *protagonista*.
- Els 10 principis que haurien de regir els espais d'aprenentatge o *smart classroom* són:
 - Flexibilitat.
 - Adaptabilitat.
 - Confort.
 - Multiplicitat.
 - Connectivitat.
 - Personalització.
 - Ordre / organització.
 - Obertura / connexió.
 - Seguretat i benestar personal.
 - Sostenibilitat.
- Aquests principis haurien d'anar acompanyats d'una sèrie d'*indicadors* per avaluar-los.
- Si es dissenya espais *nets* i endreçats, el principi de *personalització* o *domesticació* de les aules planteja reptes.

Com a conclusió, el Guillermo Bautista comenta que, amb aquestes proves pilot que han fet a diferents centres i la formació de professors, el projecte "Smart classroom" pretén provar prototips i fer-ne millores i transferir aquests *nous espais d'aprenentatge* a la resta del centre, fora de les aules.

Montserrat Pedreira,

mestra Educació Infantil i dir. d'Educació Infantil a la Universitat de Manresa i directora i creadora del "[Lab 0_6](#)"

La Montserrat Pedreira explica que el "Lab 0_6" de Manresa és un espai per a infants de fins a 6 anys, obert a grups escolars i famílies amb propostes d'accés lliure centrades en l'àmbit de la Ciència, que dona suport a la formació inicial i permanent dels mestres d'Educació Infantil i que també es dedica a la recerca i la investigació.

El "Lab 0_6" també és:

- Espai de benestar i aprenentatge; on els infants entren en contacte amb la Ciència a través de propostes plantejades com a *jocs*, que poden escollir lliurement, en un ambient agradable i tranquil.
- Espai d'aprenentatge; endreçat i on els infants prenen la iniciativa (proposta amb rampes amb diferents inclinacions o textures per experimentar els fenòmens de la velocitat o el fregament; proposta amb balances i pesos, per experimentar els diferents pesos dels objectes).
- Espai de diàleg; amb l'entorn —físic—, amb els altres i amb un mateix.
- Espai pràctic; obert i diàfan, amb propostes delimitades i control del material —les propostes estan fetes de materials senzills i que, si es creu oportú, poden modificar-se fàcilment.
- Espai que vol ser inclusiu; propostes enfocades, però obertes, dones i ciència i famílies H2020.

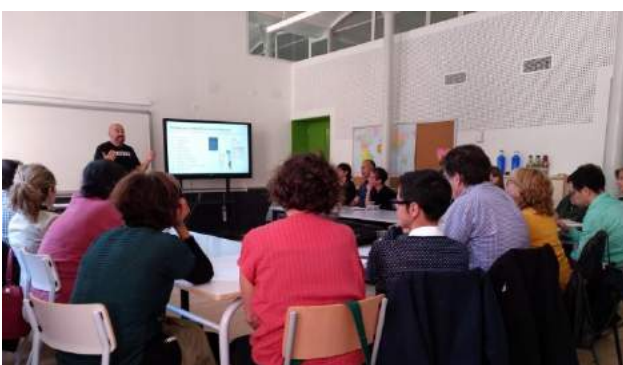
Montserrat Pedreira explica que els espais inaugurats posteriorment *Fosc* i *Matèria* han continuat els plantejaments del Lab 0_6, que ha tingut molta acceptació, però que encara vol obrir-se a més gent i més diversa.

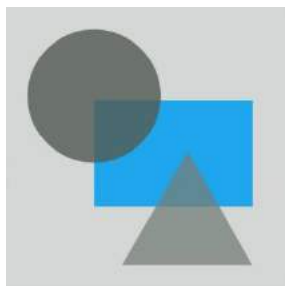
Després de les intervencions del Guillermo i la Montserrat s'obre el debat on s'apunta qüestions com:

- Les necessitats dels infants canvien segons la seva edat, però també hi ha necessitats *permanents*, com la del *benestar*, que se satisfan de maneres diferents al llarg de la vida —el disseny dels espais d'aprenentatge ha de tenir en compte això i el moment evolutiu dels infants.
- Algunes necessitats i comportaments no canvien de 6è de Primària a 1r de Secundària, p. ex., *bons* hàbits adquirits durant la Primària no s'obliden en un entorn diferent a Secundària.
- S'ha de tenir en compte les diferents estatures i constitucions de cara a dissenyar el mobiliari escolar? O és prioritari *aixecar-se* de la cadira?
Es conclou que el mobiliari escolar —i l'espai— ha de facilitar al màxim possible, tantes situacions diferents com es vulgui. Per tant, aquest ha de ser: flexible-inclusiu, flexible-plegable, etc.
- De l'observació dels espais, s'aprèn quines necessitats es té i com s'ha d'actuar / dissenyar. *Com és l'espai per sí mateix? Com és l'espai quan s'ocupa?*

Al final de la sessió s'intenta establir quin són els criteris mínims que ha de tenir un *bon* espai d'aprenentatge. Aquests, que coincideixen amb molts punts plantejats pel Guillermo Bautista i la Montserrat Pedreira, són:

- Flexibilitat.
- Adaptabilitat (amb mecanismes fàcils i econòmics).
- Confort (lumínic, acústic i tèrmic).
- Personalització.
- Ordre / organització.
- Connectivitat.
- Obertura / connexió / volum d'aire / connexió amb l'exterior (a totes les edats).- Benestar personal (entorn agradable, càlid, amb materials nobles, saludables i càlids,...).
- Sostenibilitat.
- Amb *aigua* a l'abast (piques i lavabos).
- Amb vegetació.

Tipologia	Visita-diàleg + xerrada amb experts + diàleg obert
Lloc	Escola Virolai, Carrer de Ceuta s/n, 08032 Barcelona
Data	30 de maig de 2019
Hora	15:00 - 19:00 h
Experts	Xavier Chavarría, Inspector en cap d'Educació a Barcelona Jose Luis Touron, professor de l'Escola Virolai, cap de l'àrea de Ciència i Tecnologia i coordinador TAC del centre Pepe Menéndez, assessor internacional en Educació (excusa la seva presència) Boris Mir, professor d'Educació Secundària expert en aprenentatge i en transformació educativa (excusa la seva presència) Coral Regí, directora de l'Escola Virolai Eduard Vallory, analista social i expert en gestió del canvi, centrat en la millora del sistema educatiu (excusa la seva presència)
Convocats	Àngela Amorós, Marta Cabré, Marc Chalamanch, Lluís Corbera, Carolyn Daher, Mara Dierssen, Mercè Gisbert, Plácido González, Alfredo Hernando, Miquel Lacasta, Judit Onsès, Frank Sabaté, Sílvia Sasot, Mariona Solé, Joan Teixidó, equip motor
Assistents	Àngela Amorós, arquitecta especialitzada en el disseny d'espais educatius Marta Cabré, mestra i pedagoga de la Blanquerna, Universitat Ramon Llull Marc Chalamanch, arquitecte d'Archikubik, autors de la nova Escola Súnion Carolyn Daher, especialista en Salut Pública al Barcelona Institute for Global Health (ISGlobal) Judit Onsès, investigadora col·laboradora de la Universitat de Barcelona Sílvia Sasot, arquitecta especialitzada en el disseny d'espais educatius i processos co-creatius Equip motor (Arnau Albert, Mariona Genís, Marta Hernández, David Lladó, Maite Mínguez i Jordi Vivancos)

Si es fixa la mirada fora del territori, les experiències educatives arreu i l'experiència de diversos professionals visitant o treballant en projectes educatius d'altres països, poden ser una font d'inspiració i aprenentatge a l'hora de repensar els centres educatius d'aquí.

Es convida a experts coneixedors de primera mà de projectes educatius de Finlàndia, Suècia, França, Itàlia, Austràlia o Estats Units, entre d'altres, per recollir diferents exemples i estudiar possibles vies d'aplicació locals.

ESCALETA SESSIÓ

15:00 Visita-diàleg de l'escola a càrrec de Coral Regí

16:00 Pausa-cafè

16:30 Exposició experts + activitat dinamitzada "important idees"

QÜESTIONS

- Quins processos segueixen les escoles estrangeres a l'hora de repensar els seus espais educatius?

DESENVOLUPAMENT

Comença la sessió amb una visita pels edificis vell i nou de l'escola. Es visita:

- Les aules de Primària.
- Les aules de Secundària.
- L'antiga biblioteca, ara, "espai de lectura / racó de teatre".
- Una aula-taller.
- El laboratori.
- L'aula de música.
- L'aula d'Educació visual i plàstica.
- El menjador.
- El pavelló poliesportiu.
- Les aules de Batxillerat.
- Les aules de psicomotricitat, Robòtica, plató,...

Dels espais exteriors es visita una terrassa a prop de les aules de 6è de Primària i una de les pistes poliesportives del pati.

De la visita contrasta l'arquitectura de l'edifici vell, construït gairebé fa 50 anys, amb la del nou, inaugurat fa 5 anys. A banda d'estar fortament condicionat pel gran desnivell del solar on s'emplaça, l'edifici vell respon a una tipologia d'espais petits, compartimentats, poc polivalents i que pràcticament no es relacionen entre sí, mentre que l'edifici nou és tot el contrari: els seus espais són mitjans o grans, però sempre, diàfans, semioberts o oberts, polivalents i amb una gran relació entre sí.

La Coral Regí explica que, donat que aquesta *última* arquitectura facilita o respon més als plantejaments pedagògics que actualment tenen com a escola, amb imaginació han intentat transformar l'edifici vell per a què possibiliti més coses: se n'ha enderrocat algun envà, instal·lat mobiliari mòbil que permeti distribucions més flexibles, creat *racons* o espais d'aprenentatge individual o de grup petit, pintat algunes parets per a què siguin *pissarra*, etc.

Després de la visita-diàleg pel centre, comença la sessió de treball, que consistirà en la intervenció de dos experts i un debat final:

Xavier Chavarría,

Inspector en cap d'Educació a Barcelona.

El Xavier Chavarría explica que a través de la seva feina com a inspector ha pogut visitar molts centres educatius arreu d'Europa al llarg dels anys. De la seva experiència, destaca els que ha visitat al nord d'Europa: centres amb espais molt amplis, polivalents i diversos, que permeten múltiples activitats a la vegada i faciliten la convivència i la llibertat de moviment dels estudiants, sensibilitzats amb la Sostenibilitat, i on s'ha tingut especial cura del disseny, els materials i el mobiliari —qualifica alguns centres que ha visitat com a un conjunt de cases o espais domèstics.

També explica que aquests centres, a part de ser rics i flexibles pel que fa als seus espais, són flexibles pel que fa als seus horaris: d'arribada, sortida, etc.

Pel que fa a la presència de la Tecnologia, comenta que, en general, no està de manera permanent a les aules; tothom treballa amb el seu ordinador des d'allà on l'activitat ho requereixi.

Comenta també haver vist espais molt especialitzats o orientats a producte —fins i tot espais en centres de formació professional amb *simuladors* de grans màquines.

Pel que fa als docents, és habitual que n'hi hagi més d'1 per aula i que tinguin actituds menys autoritàries que els d'aquí.

Al llarg de la seva intervenció parla d'escoles d'Utrecht, Oslo, Suècia, Dinamarca i Estònia i també fa referència a les propostes arquitectòniques de [Rosan Bosch](#) i als estudis comparatius entre sistemes educatius europeus d'[Eurydice](#).

Jose Luis Touron,

professor de l'Escola Virolai, cap de l'àrea de Ciència i Tecnologia i coordinador TAC del centre.

Les **High Tech High (HTH)** és una xarxa d'escoles *charter* o públiques alternatives de Califòrnia la pedagogia de les quals es basa en l'aprenentatge a través de projectes científics i artístics. Les "High Tech Elementary" tenen estudiants de 5 a 10 anys; les "High Tech Middle", estudiants d'11 a 13 anys; i les "High Tech High", estudiants de 14 a 17 anys.

Les HTH s'articulen a través de 4 principis:

- Equitat (l'accés a les HTH es fa a través d'un sistema de loteria basat en el codi postal que suposadament dóna oportunitats a estudiants de procedències diverses).
- Personalització
- Treball autèntic a través de projectes artístics o prototips que reflexionen o incideixen sobre la comunitat propera a l'escola.
- Disseny col·laboratiu entre mestres i estudiants; els mestres acompanyen els estudiants en el seu aprenentatge, però també aprenen d'ells, mai no deixen d'aprendre.

El Jose Luis Touron va visitar diversos centres HTH en un viatge recent a Califòrnia i destaca:

- Gran coherència entre *allò que aquests centres volen i com hi arriben*.
- Espais educatius amplis, lluminosos i agradables.
- Estudiants motivats en *allò que aprenen i amb sentit crític*.
- Mètode d'aprenentatge basat en *observar-documentar-se -debatre-obtenir coneixement i amb aquest coneixement tornar a observar-fer-se noves preguntes-documentar-se-debatre-etc.*

Durant i després de les dues intervencions, sorgeixen qüestions com:

- *Són les HTH o els models escandinaus exportables al nostre territori tenint en compte que ni el clima, ni el context urbà, ni la inversió en Educació són equiparables?*
Es conclou que aquests models han de ser font d'inspiració i que se n'ha d'extreure l'essència per intentar implementar-la al màxim possible.
- *Què volem que siguin els nostres estudiants? ≠ Com volem que ho siguin?*
(Objectiu ≠ estratègia)
- *Plantejar canvis en els espais requereix una maduresa d'utilització molt gran.*
- *Abans de plantejar canvis en els espais, s'ha d'invertir en la formació del professorat.*
- *Habitualment es té en compte les necessitats dels infants. Qui té en compte les necessitats a nivell d'espai o de salut dels docents? A Dinamarca, p. ex., quan es dissenya un espai d'aprenentatge, es compta 4m³ per alumne/a i 12m³ per docent.*
- *Necessiten els docents un espai propi/una sala de professors? O els espais de convivència han de ser compartits entre docents, estudiants i famílies?*
Es parla de les *staff rooms* —pel personal docent i no docent de les escoles—, de les *meeting rooms* —docents, estudiants i famílies— i de les *staff stations* —petits punts pels docents entre els espais d'aprenentatge.
- *Si es tendeix a models que donin més llibertat de moviment als infants, s'haurà de treballar de manera estreta amb les famílies per a què acceptin els pros i contres d'aquest canvi de model.*
- *Els centres educatius han d'implicar-se i nodrir-se de la comunitat que els envolta.*
- *Qualsevol procés de canvi ha d'anar seguit d'un procés d'avaluació.*
- *Els centres educatius han de ser demostradors i tota transformació podria/hauria de plantejar innovació/risca.*
- *Com han de ser els vestuaris? Nens/nenes? Mixtes?* El Xavier Chavarría planteja que puguin arribar a ser mixtes amb algun espai per a canviar-se individualitzat i que l'espai/temps de canviar-se en el vestuari formi part també d'allò que es treballarà/aprendrà després.

La sessió acaba amb una explicació per part de l'Àngela Amorós sobre com funcionen els processos de disseny dels espais educatius d'Austràlia, on ha treballat durant alguns anys, en què explica que en aquests processos només participen *despatxos* que s'hagin especialitzat en dissenyar centres educatius; que els projectes acostumen a tenir 4 fases on escola, estudiants i famílies també participen; que s'avalua allò que s'ha construït, etc.

Tipologia	Visita-diàleg + activitat dinamitzada
Lloc	Escola 30 passos, Carrer de Berenguer de Palou 64, 08027 Barcelona Nau Bostik, Carrer de Ferran Turné 11, 08027 Barcelona
Data	5 de juny de 2019
Hora	16:00 - 19:00 h
Experts	Neus Feliu, directora escola 30 passos Laura Lluc, mestra escola 30 passos Marta, mestra escola 30 passos Núria Rosés, responsable de projectes a Tasca Projectes
Convocats	Esther Belvis, Chiara Buffa, Marta del Campo, Emma Cortés, Charlotte Fernández, Carles Francesch, Jordi Franquesa, Susana Gimber, Sònia Hernández, Sònia Lozano, Laia Pineda, Esther Salat, Dafne Saldaña, Eva Serrats, Judit Taberna, Jordi Tolrà, Conxa Torres, Joan Vitoria, Martí Zamora, equip motor
Assistents	Esther Belvis, pedagoga i artista Chiara Buffa, arquitecta al despatx Lemur Emma Cortés, coordinadora del programa Ciutat Jugable de l'Institut Infància i Adolescència Carles Francesch, arquitecte a F2M Arquitectura Jordi Franquesa, arquitecte i professor de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona i membre del grup GILDA (Grup per la Innovació i la Logística Docent a l'Arquitect.) Susana Gimber, arquitecta a Raons Públiques Raquel Joglar, arquitecta al despatx Lemur Sònia Hernández, arquitecta a Arquitecturasana Esther Salat, professora de la Universitat Autònoma de Barcelona i Regidora d'Educació, Universitat, Família i RRHH de l'Ajuntament de Sant Cugat Dafne Saldaña, arquitecta a Equal Saree i Màster en estudis de dones, gènere i ciutadania Judit Taberna, arquitecta i professora de l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona i membre del grup GILDA Jordi Tolrà, membre d'Edificis positius Conxa Torres, doctora en Pedagogia Joan Vitoria, arquitecte a El globus vermell Martí Zamora, tècnic de participació i associacionisme del Consell Nacional de la Joventut de Catalunya Equip motor (Mariona Genís, Marta Hernández, David Lladó, Maite Mínguez, Margarita de Pablo i Jordi Vivancos)

Els processos participatius a diferents escales i en diferents àmbits es duen a terme amb la intenció d'incloure en el disseny els diferents agents implicats en els projectes. A grans trets, un procés participatiu s'estructura en quatre fases: una fase informativa, una de debat, una de retorn i una de seguiment.

Introduir les eines pròpies del sistema de participació en els projectes d'obra nova o de transformació dels centres educatius, permet endreçar i posar en sintonia necessitats, voluntats i possibilitats reals. Quins són els agents implicats en l'àmbit educatiu? Quines podrien ser les seves competències o responsabilitats? En quin punt del disseny serà necessària la participació?

El grup de treball expert en la temàtica intentarà donar resposta a aquestes i altres preguntes a través d'una activitat dinamitzada.

ESCALETA SESSIÓ

16:00 Visita-diàleg de l'escola a càrrec de Neus Feliu

17:00 Pausa-café

17:30 Activitat dinamitzada "aprenent a participar"

OBJECTIUS

- Conèixer diferents punts de vista (participació, facilitació, codisseny, etc.) per incorporar-los al document.

DESENVOLUPAMENT

Comença la sessió amb un recorregut pels diferents espais de l'escola: les aules d'Educació Infantil, el jardí, la sala de psicomotricitat,... La Neus Feliu, la seva directora, explica quin Projecte Educatiu tenen com a centre i destaca que malgrat que són una escola de recent posada en funcionament i que viu en una certa provisionalitat —desenvolupen la seva activitat en mòduls prefabricats—, any rere any *creixen* a nivell *físic*, però també *simbòlic*, gràcies a la implicació i il·lusió dels mestres i de les famílies i de la xarxa que estan començant a construir al seu voltant.

Després d'aquesta visita-diàleg, el grup es trasllada a la Nau Bostik i comença la sessió de treball, que consistirà en una dinàmica tipus "World Cafè" facilitada per la Núria Rosés i pensada per recollir l'opinió i expertesa dels diferents assistents a la sessió en l'àmbit de la Participació i l'Educació.

Activitat dinamitzada "aprenent a participar"

Abans de començar l'activitat, la Núria Rosés explica la seva formació i experiència en aquests àmbits i què entén per *processos participats* i per *processos participats i facilitats*:

"Partint de la idea de que hi ha molta bibliografia i moltes visions de la participació, la proposta per avui és centrar-nos en la idea de que la participació és un procés on s'involucren diferents agents en una presa de decisió compartida (sigui perquè són els coneixedors/es del tema sobre el que estem prenent decisions o sigui perquè en són els usuaris/es) de forma transparent i ordenada.

A més incorporem la idea de que una facilitació externa (la o les persones que acompanyen el procés no tenen interessos en el resultat del procés participatiu) proporciona un marc segur per a què les seves diferents fases —informativa, consultiva i deliberativa (i decisòria, si existeix)— avancin satisfactòriament pel que fa als seus objectius i desenvolupament, alhora que assegura un clima relacional cuidat que eviti situacions de privilegi i abús de poder, afavorint una participació equitativa, fluïda i empàtica del grup"

Tot i que la sessió no inclou *presa de decisions* —fase possiblement més complicada dins d'un procés participatiu—, l'activitat està plantejada de manera *facilitada* i amb les següents parts:

5 min **Presentació de temes**

75 min **Debat per grups** (diagnosi+pluja d'idees)

3 taules i post-its per recollir les qüestions plantejades pels participants.

En tandes de 25 min, cada taula parla entre ella i s'apunta aspectes *positius*, *negatius* o *interessants* sobre els temes de debat proposats (cada taula: màxim 10 persones).

Es fa 3 tandes i, entre tanda i tanda, la gent canvia de taula aleatòriament, amb l'objectiu de barrejar-se.

Una persona es queda a la mateixa taula i, al començament de cada *nova* taula, fa resum d'allò que s'ha parlat a la taula anterior, per acumular elements de diagnosi.

10 min **Debat conjunt**

Final **Agraïments i tancament**

Els temes de debat proposats són *Facilitació/participació*, *Escola i entorn* i *Experiències en participació* i al voltant d'aquests sorgeixen les següents qüestions:

Taula Facilitació/participació

- La importància de saber des del principi si la meua participació revertirà en mi directament o si són decisions de futur per a altres persones;
- El perill de cremar les persones més implicades durant un procés participatiu > possibilitat d'implementar comissions executives per a projectes puntuals combinades amb comissions de treball de llarg termini;
- La diversitat de mirades: assegurar l'equitat de tots/es els participants tenint en compte que no se'ls pot oferir igualtat (la importància de la mirada dels infants);
- La Diagnosi inicial participativa per dissenyar el procés participatiu;
- La consciència de què no es té cultura de participació i la importància d'assegurar l'èxit del procés amb formació (inicial i continuada) sobre gestió de grups;
- La distància entre la participació i l'execució, una dificultat afegida;
- La diversitat d'eines de recollida d'informació durant tot el procés participatiu per assegurar la participació; cal flexibilitat i resiliència;
- Els acords temporals: marcar moments de revisió i un pla d'avaluació continuada;
- La complexitat en processos participatius amb moltes veus i molta diversitat: clarificar en quins moments calen totes les veus i en quins no;
- La diversitat de visions del terme *participació*: es pot aturar/finalitzar un procés participatiu en la fase indagativa i d'opinió? Cal clarificar-ho;
- La importància del relat que es genera en tot el procés participatiu de la redacció d'un concurs: clarificar criteris i objectius per una banda i sistemes de recollida del procés participatiu per una altra;
- Els diferents graus de participació: acceptar la diversitat i posar-la damunt de la taula;
- El risc dels conflictes en el procés participatiu i la necessitat de la facilitació externa;
- La necessitat de cuidar el procés, les persones, els resultats del procés i l'execució.

Taula Escola i entorn

- Aportació de l'escola a la ciutat (trencar la visió de què els alumnes estan «fora»);
- L'escola és ciutat i ens cal repensar els seus «límits»;
- La relació de l'escola amb l'entorn en els moments d'entrada i de sortida: *com els fem amables?*;
- Necessitat d'involucrar a les Administracions locals, quan es parla de fora dels límits de l'emplaçament de l'escola
- La separació física de l'escola amb l'entorn, el cas de les tanques perimetrals;
- Pla de relacions amb l'entorn estudiat i plantejat per incloure'l al plec de condicions dels projectes
- La importància dels camins escolars «domèstics»;
- El verd que envolta l'escola i la seva importància en la pacificació del trànsit;
- L'entorn amigable de l'escola;
- La necessitat d'incloure la flexibilitat en la normativització per poder donar resposta a les diferents necessitats de les diferents escoles;
- Educació 360º, l'escola dins i fora dels seus límits físics i a qualsevol hora.
- Els espais públics, usos i potencials dels parcs al voltant de l'escola i els espais de l'escola com a potencials espais públics, com per exemple els patis o jardins escolars;
- La possibilitat de disposar de borsa d'arquitectes especialitzats en Educació;
- Arquitectes de capçalera, per les escoles que no tinguin tècnics entre les famílies, per ajudar a endreçar idees, poder fer demandes, guiar, gestionar projectes de transformació que tenen a veure amb l'entorn immediat.
- La interrelació dels infants, adults, joves de l'escola o no gràcies als espais de trobada que proporciona l'escola.
- La figura del gestor del centre, que permeti la coordinació de les diferents activitats al llarg de l'horari continuat d'ús de l'escola.

Taula Experiències en participació

(aspectes positius)

- El procés és important per si mateix (apoderament);
- A participar se n'aprèn participant;
- Els infants que participin en aquests processos agafaran cultura de participació;
- En el cas de l'escola, s'ha de tenir en compte:
 - l'experiència dels usuaris reals (nens/es);
 - el coneixement i les propostes de l'equip docent i dels experts en educació;
 - l'espai com agent educatiu;
 - com s'han traduït les necessitats educatives a l'adequació dels espais;
 - possibilitar l'adaptació dels espais per part dels usuaris > sentit de pertinença.

(aspectes interessants/importants)

- Informar bé de les característiques del procés:
 - tema/es a tractar;
 - estructura i sessions (nombre i temàtica);
 - tempos / calendari;
 - gent convidada a participar;
- Tenir clars els tempos del procés i de la resposta (retorn, implementació...);
- Gestionar bé de les expectatives des del principi (què es pot fer, quan...);
- Preveure una bona estratègia de comunicació amb els participants (i transparència);
- Fer atenció als diferents llenguatges (arquitectes, pedagogs...) i assegurar que ningú se senti exclòs (per no entendre);
- Vetllar perquè el projecte reculli els resultats del procés participatiu. Fins i tot, que el procés s'estengui, d'alguna manera, fins a l'execució del projecte perquè els qui han participat al procés participatiu per definir les necessitats puguin, posteriorment, anar validant el projecte arquitectònic i la construcció. És a dir, el procés participatiu no té per què acabar abans de la licitació; pot continuar després, en una segona fase de supervisió de l'evolució del projecte arquitectònic;
- Exigir, en els concursos, equips pluridisciplinars (arquitectes, pedagogs, experts en participació...).

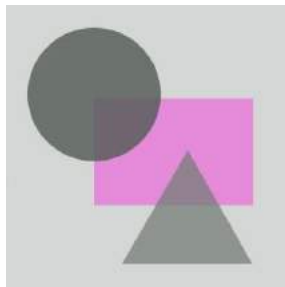
(aspectes negatius)

- No tots els arquitectes tenen cultura/coneixement de l'escolta/participació.

Continua la sessió posant en comú tots aquests temes i es conclou que:

- Tota transformació d'espai educatiu, sigui *obra nova* o *rehabilitació* o *petita* o *gran*, ha d'anar acompanyada d'un procés participatiu o de la implicació de totes les veus que en seran destinatàries.
- Totes les veus seran tingudes en compte, però cada veu tindrà un pes diferent dins del procés participatiu (adults ≠ infants).
- Per a què els processos participatius siguin reals i transformadors, s'ha d'*informar* i *formar* les persones que hi participen i *acompanyar-les* de manera externa o no per a què les decisions que es prengui siguin *satisfactòries*, *assumibles* i *sostenibles*.
- Els processos participatius haurien d'*iniciar-se* en el moment en què es planteja transformar un espai educatiu i *durar* fins a què aquestes s'avaluïn —sempre s'haurien d'avaluar.
- La persona que faciliti el procés participatiu ha d'estar *present* durant tot el temps que aquest duri o ha de transmetre als següents *facilitadors* allò que hagi format part del procés, hi ha d'haver *continuitat* en aquest.
- La persona que faciliti el procés participatiu no ha de coincidir (necessàriament) amb la persona o persones que el lideren o promouen.
- Les persones que lideren o promouen un procés participatiu en el marc d'una transformació d'un espai educatiu, han de tenir coneixements *pedagògics* i *metodològics* i també *tècnics*.
- Els processos participatius són *font d'aprenentatge mutu* de les persones que en formen part.

Tipologia

Presentació projectes + diàleg obert + exposició projectes

Lloc

Seu del Col·legi d'Arquitectes de Catalunya
Plaça Nova 5, 08002 Barcelona

Data

17 de juny de 2019

Hora

18:30 - 20:00 h

Assistents

A la sessió hi assisteixen un total de 60 professionals:

- Mínim 1 representant dels 9 equips seleccionats —el representant de Sevilla excusa la seva assistència.
- Alguns representants dels altres projectes presentats
- Els coordinadors de l'equip motor: Mariona Genís, David Lladó, Jordi Vivancos, Mamen Artero i Sandra Bestraten
- A la fila 0 assisteixen: Arnau Albert i Maite Mínguez del Departament d'Educació i els arquitectes convidats: Josep Benedito, Mercè Berengué, Manel Brullet, Mario Corea, Magda Maria, Miguel Mayorga, Pia Fontana, Pere Joan Ravetllat, Ignasi Rius, Daniel Tigges, Ramon Vall i Josep Camps
- Pitu Fernández, Carme Cols i Montserrat Morales, psicòloga ambiental

(Excusen la seva assistència el Ramon Sanàbria, Narcís Reverendo)

En el marc de la jornada "Nous espais, nous aprenentatges" que es va fer al Paranimf de la UB el dia 15 de març, es va decidir fer el [concurs d'idees-pòster per a la transformació dels espais educatius](#), que es va convocar a l'abril i en el qual els projectes podien presentar-se fins al 30 de maig.

El jurat del Concurs estava format per Sandra Bestraten, presidenta de la Demarcació de Barcelona; Josep González-Cambray, director general de Centres Públics del Departament d'Educació de la Generalitat; Mar Camacho, directora general d'Innovació, Recerca i Cultura Digital del Departament d'Educació de la Generalitat; Lluís Corbella, arquitecte i docent designat per la Fundació Jaume Bofill; i 2 membres designats pel COAC.

Al concurs hi van participar 38 projectes i el total de professionals de diferents disciplines implicats va ser de més de 150.

Llistat de guanyadors del concurs Lema | Nom | comentaris jurat

MODEX

Ana Albiol Segarra (arquitecta)
Jerónimo Steinger Fernandez (arquitecte)
Ainhua Botias Ballester (docent)

Aquesta proposta té la virtut de reivindicar la renovació del mobiliari com a un vector important a tenir en compte en la transformació dels espais actuals, de forma versàtil i com una eina de redistribució dels espais d'aprenentatge, fins i tot com a mur habitat.

ÀGORES BIOCLIMÀTIQUES

Eduard Balcells Montané (arquitecte)
Pere Boluda López (docent doctor en pedagogia)
Teresa Morales Tacias (docent)
Georgina Boluda Morales (docent)

S'ha valorat l'oportunitat dels espais intermitjos com a nous espais pedagògics, trencant la barrera entre construït, edificat o lliure, oferint una nova categoria d'espai híbrid. Aquests nous espais resulten una oportunitat a nivell pedagògic, més flexibles i comunitaris. També milloren a nivell bioclimàtic, d'eficiència energètica, confort tèrmic i qualitat espacial (confort psicològic) on la natura agafa presència.

NERVAL

Icíar Sen López (arquitecta)
Guillermo Sen López (arquitecte)

Aposta per l'estratègia de generar unes noves pells que incorporen espais híbrids de filtre que donen capacitat de redistribució a partir de generar les circulacions pel perímetre. Aquests nous espais de saló i circulació també fan una funció de control tèrmic i acústic. Inverteix la lògica del passadís com circulació central. El passadís es considera un lloc d'estada, no únicament un espai de pas. Tot i que es una proposta concreta, es valora el potencial extrapolable a molts altres centres.

PERIPATÈTICA

Maria Diaz Blanco (arquitecta)
Oana Birovescu (arquitecta)
Ashley Stuart Part (docent)

S'ha valorat la capacitat de transformació distributiva de l'escola a partir de nous criteris pedagògics. És un lligam entre les noves metodologies docents i els nous espais d'aprenentatge que prescindeix de l'aula, plasmat en un edifici existent. Té un potencial replicable. És un exercici de transposició de les noves metodologies docents als espais més tradicionals.

HABITAR L'AULA

Amaya Martinez Marcos (arquitecta)
Cooperativa RAONS PÚBLIQUES-
Susana Gimber Soro (dissenyadora d'interiors)
Andres Martinez de la Riva (arquitecte)

Afronta la flexibilitat no a partir de la estandardització genèrica d'espais sense qualitat, sinó pel fet de proposar tot tipus d'espais de diferents característiques des del punt de vista dels mètodes d'aprenentatge, evitant l'espai genèric. Suposa vèncer l'estandarització dels espais i així disposar de diferents caràcters molt específics que donin opció a la flexibilitat dels propis usos, aplicant-lo a cinc topologies d'edificis escolars existents.

L'HORA DEL PATI

Estudi08014, Arquitectura,
ciutat, territori, SCPP-

Adrià Guardiet Llotge (arq)

Sandra Torres Molina (arq)

Resulta ser un gran mostrar d'aptituds i possibilitats com a exemple d'arquitectura efímera. Cal destacar la integració no intrusiva de les tecnologies. S'ha tingut en compte l'actualització de les possibilitats d'aprenentatge amb el joc, que trenca el pati i l'interior a nivell tecnològic i experimental amb transformacions efímeres de construcció, però de gran oportunitat, promovent la domesticitat de l'exterior i generant un paisatge escolar en constant transformació.

L'ESCOLA-PATI

Miriam del Castillo Soler (arq)

Suposa no una escola amb pati, sinó l'escola al pati, que trenca "interior i exterior"/"aprendre i jugar", aprofitant tots els espais; terrats, espais de circulació, etc. La barrera "exterior-interior" es dissol, fent que l'escola també interactui amb el barri i a la inversa.

PATI PLAÇA

Neus Querol Carrobé (arq)

Gloria García Ticó (sociòloga mediatadora comunitària)

Juan Querol Peñarroya (docent)

Roser Carrobé Eroles (docent)

Francisca Mestres Varela (docent)

El pati és una plaça que s'incorpora a la comunitat i que obre noves oportunitats a través de la regulació de l'horari d'ús. Treballa a partir del concepte de "cicle"; temporal, biològic en la seva relació amb la natura, de l'aigua amb la porositat, etc. És permeable en tots els sentits, treballant des de la visió dels espais de confort.

LA PELL DURA

Jordi Pruna Farrés (arq)

Des de la consciència que l'arquitectura té una gran possibilitat pedagògica, agafant l'escala de l'infant i trencat la barrera paternalista dels propis agents en la transformació dels nous espais d'aprenentatge. Aconseguir involucrar els infants i els joves en el procés de disseny suposa un element motivador d'aprenentatge (Aprenentatge i servei Aps)

INVOLUCRAME Y LO APRENDO

Manuel Benítez de la Rosa (arq)

Mónica Ruiz-Roso Luna (arq)

Marta Barbero Calderón (arq)

La metodologia de la pròpia unitat didàctica és una eina útil per transformar els espais que involucra els propis usuaris (en aquest cas els alumnes) en l'estratègia de transformació dels nous espais d'aprenentatge.

(PROJECTE DESTACAT)

ARTICULA'T

Ninoska Juan Alvarez (arq)

El Jurat considera que mereix ressaltar la proposta ARTICULA'T que, tot i no trobar-se entre les deu millors posicionades, incideix en la necessitat de repensar el límit de l'escola amb l'entorn, posant de manifest la importància dels murs i el tancament dels patis, rebent un total de 50 punts.

SEGONA PART: SESSIÓ DE DEBAT

Aportacions dels assistents:

_(Mercè Berngué) Cal reutilitzar els edificis i donar-los reversibilitat. L'equipament ha de donar servei més enllà de l'horari escolar. Fomentar la part sensitiva i més relació amb la natura.

_(Montserrat Morales) Als anys 90 col·laborava amb temes d'espais i escola amb J M Muntanya i Enric Pol (psicòleg ambiental). Sol·licita que es tingui en compte la feina de recerca en els nous criteris. Com a anècdota per a reflexionar, comenta:
"La pregunta que feien als alumnes de P3 era "Quins espais t'agraden més?" i a aquesta una nena va respondre "La meva senyoreta" —on estava ella era on se sentia més segura, com a casa".

_(Mario Corea) No han de ser els mateixos criteris: s'ha d'adaptar el mobiliari a les edats i també a les alçades. La normativa no garantirà la qualitat, cal un equip d'arquitectes del Departament amb capacitat de diàleg per poder consensuar les propostes. Cal una taula tècnica entre el Departament i el COAC per anar avaluant i ajustant el que calgui. Posar principis arquitectònics més que regulacions. Ha de ser poc restrictiva.

_(Manel Brullet) Sobretot calen dos conceptes: cal *domesticitat* o controlar els mobles en el projecte, les textures i treballar el sentiment a través d'allò que és domèstic —roba, mobles, etc.—. Cal *apropiacivitat* o capacitat que tenen els espais per ser apropiats, que els usuaris se'l facin seu, que se l'apropriïn.
Cal preveure un percentatge de m² en espais d'usos oberts no determinats. Espais no definits amb un ús concret.

_(Magda Maria) del grup de recerca habitar ETSAB. Cal reforçar la reutilització i aprofitament dels espais. Cal adaptar els usos als espais i no a la inversa. Hi ha habitatges que s'han transformat en escoles que afavoreixen la domesticitat i l'escola activa.

_(Pere Joan Ravetllat) Cal tenir en compte ja que condiciona tot molt: El *lloc* on són les escoles —no és el mateix una escola urbana que una de rural—. Cal tenir en compte el projecte educatiu. I que l'expressió normativa no es la més adequada. Cal evitar també que sigui excessivament unificadora i, fins i tot, amb la normativa actual hi ha hagut casos de *bona* arquitectura. Diàleg per tenir capacitat d'interpretar aspectes de la normativa. Cal tenir l'efecte sorpresa, aprofitant allò que és existent i rehabilitar de forma integral.

_(Miguel Mayorga) Més que normativa, allò que cal són *conceptes de disseny o indicadors*. La *localització* és un condicionat i cal tenir molt en compte el *lloc*.

_(Teresa Monleon, de Biohábitat, concursant del concurs amb projecte *Biofília*). Sobretot cal:

- _ Confort tèrmic
- _ Llum (Biofília)
- _ Acústica
- _ Qualitat ambiental de l'aire CO₂, la manca de ventilació repercuteix negativament en la salut i el rendiment.
- _ Pintures i materials respectuosos amb la salut.
- _ Bioclima, que té a veure amb la tecnologia.

Cal fer una bona presa de terra de la instal·lació elèctrica. Cal evitar l'estació transformadora a prop dels espais docents i cal vigilar els efectes d'excés d'ones que genera el wifi, sobretot als més petits.

_(Ramon Valls) Els mestres i els alumnes són molt importants, el paper dels mestres és fonamental. L'edifici és una peça més. No hem de buscar solucions concretes, cal flexibilitat, l'aula ha perdut importància. Caldria iniciar el debat per repensar la LOE.

_(Claudia Collmar, Projecte 3r) Parla de l'escola Baixeras —la primera de Goday— on està fent investigacions. Cal tenir en compte l'*atmosfera*, és a dir, si l'espai és agradable, la criatura s'hi desenvolupa d'una manera diferent i se sent com a casa; segura i lliure.

_(Josep Benedito) El canvi de normativa no és una millora en si mateixa. Cal una ambició per l'arquitectura escolar de qualitat a Catalunya. Si es recupera la il·lusió de generar arquitectura catalana de qualitat, cal incidir en les escoles *ara*. N'hi hauria prou en flexibilitzar la normativa existent. Exigència del *lloc*, cal que el solar tingui les dimensions necessàries. Cal valentia i acceptar que els barracons també són una solució transitòria i dedicar el temps necessari per a fer bé el projecte de l'escola definitiva.

Cal un projecte, un arquitecte, un lloc i un programa pedagògic. Sabent *fer ciutat* des de l'arquitectura.

Un marge de flexibilitat del 10% del total de la superfície i del 20% de cada espai. Cal analitzar les exigències del lloc i valorar que els solars tinguin les condicions bones per a fer una escola.

_(Pitu Fernández i Carme Cols, de El Nou Safareig) Esperem que les escoles noves tinguin una visió diferent de l'espai del *pati*. L'arquitecte també necessita formació de l'escola, entendre les necessitats de les criatures, formació per créixer *junts*. De les 400 escoles que han visitat, no n'hi ha cap d'igual. Cal observar per transformar.

_(Eduard Balcells, membre del projecte guanyador *Àgors bioclimàtiques*) Diu que ha vist 25 prohibicions del document actual que no hi haurien de ser: cal que el document no doni solucions, que sigui purament verbal: si només hi ha *text* es podrà fer volar la *imaginació*.

